

ΟΙ ΠΑΝΟΥΡΓΙΕΣ ΤΟΥ ΣΚΑΠΕΝ. - ΟΙ ΨΕΥΤΟΣΠΟΥΔΑΙΕΣ

ΒΑΣΙΛΙΚΟ ΘΕΑΤΡΟ

Α'.

ΜΟΛΙΕΡΟΣ

«Ο κ. Α. Τερζάκης σ' ένα φωτισμένο αναλυτικό άρθρο του για τον Μολιέρο, που δημοσιεύεται στο πρόγραμμα της τελευταίας Μολιερικής βραδιάς του Βασιλικού Θεάτρου, μας δίνει μια ξεκάθαρη ερμηνεία της «Ηθικής» θέσης του μεγαλύτερου θεατρικού συγγραφέα των μ. Χ. αιώνων ύστερα από τον Σαίξπηρ: «Το έργο του δλάκερο — μας λένε — εδράζεται πάνω σε μίαν «ηθική», ουσιαστικά ανήκει στη νοοτροπία της τάξης εκείνης από την οποία προέρχεται κι' ο ίδιος, δηλαδή η μέση αστική. Κάθε παρέκκλιση (Σ. Κ. Μ. φυσικά από την ηθική αυτή, που βρίσκεται στην ανώτερη περίοδο της πίστης των ανθρώπων προς τις αξίες της) προκαλεί το γέλιο, την ειρωνία, το μικτροισμό. Το πνεύμα της αστικής κοινωνίας αρχίζει άκριβως από δω. Είναι η κοινωνική κριτική, η αστυρία της ιδιοκτησίας. "Αν όμως από μια τέτοια τάξη πραγμάτων προβάλλουν διακολλημένα τα ελαττώματα εκείνων που πραγματικά περιλαμβάνουν μέσα τους το σπύρο του γελώσιου, δεν ξεφύγουν ωστόσο κι' οι έκδηλως μίας ιδιοσυγκρασίας δυναμικής που, γὰ ν' αναπτυχθεί και να δικαιωθεί τελικά θα είχε άκριβως ανάγκη από την ελαστικότητα των κοινωνικών θεσμών. "Η κατάδειξη του εξαιρετικού στον Μολιέρο πηγάζει έμμεσα με την αξιοποίηση και τον εκθέσασμό του μέτρου και του μέτρου. "Η ηθική του συγγραφέα του «Μισανθρώπου», όχι μονάχα δεν είναι η καλλιτεχνική πραγμάτωση ενός ανεξάρτητου και προσωπικού έδεύδου, αλλά μένει η στάσιμη ή δίχως εξάρσεις λογική ενός μετρουόσπου του 1600. Οι χαριτωμένοι, υπήρτες (Σκαπέν, Μασκαρίλλο, Τουσαντά) που έχουνε προορισμό τους να σκαρώνουνε φάρσες στ' αφεντικά τους, να φαειδρούνε την άπιστοσύνη τους, να κερδίζουνε με την αντίθεση και την αντίφαση (τους) την πελολογία του σχολαστικισμού, του μόνου πραγματικού και άποδου έχθρου του Μολιέρου».

Θέωρησα χρέος μου να περιλάβω στο κριτικό μου σημείωμα τα παραπάνω μικρά αποσπάσματα του άρθρου αυτού άρθρου του κ. Τερζάκη, γιατί ποτεώω απόλυτα στα συμπε-

ράσματά τους, και γιατί τα θεωρώ εξαιρετικά διαφωτιστικά για όσους θέλουν νάχουν μια πραγματικά ξεκάθαρη γνώση τωδ βαυτέρου νοήματος των Μολιερικών έργων και της προσωπικότητας του μεγάλου ιδρυτή της Γαλλικής Κομωδίας. Στο κεφάλαιο ωστόσο, που ο κ. Τερζάκης αναφέρεται στην εκδήλωση της δυναμικής ιδιοσυγκρασίας του Μολιέρου που «για να αναπτυχθεί και να δικαιωθεί τελικά έχει ανάγκη από την ελαστικότητα των κοινωνικών θεσμών», έχω να προσθέτω κάσ άκριβως αυτή η ανάγκη είναι που δημιουργεί την ύπαρξη και τη δράση των τύπων του Σκαπέν, του Μασκαρίλλο, του Γοριέλου και της Τουσαντάς. Η δυναμική αυτή ιδιοσυγκρασία διά μέσου των παραπάνω τύπων έχει τον τρόπο, προεκτείνοντας την έντασή της, να μίας εμφανίζεται σαν μακρινός προάγγελος της αντίδρασης και τώδ έλέγχου και αυτών ακόμα των ηθικών στέου του μέσου αυτού του 1660. Ο μονόδικος της απαρτησίας και της ταχυμίας που περιτυλίγει την «δυναμική» δράση των Μολιερικών τύπων του είδους Σκαπέν, είναι ο μόνος που μπορεί να συγκρατήσει την αγανάκτηση των άκρατών του, για τώ τολημια φερσίματα τους ενάντια στην καθιερωμένη τάξη των ηθικών αξιών του δέκατου έβδομου αιώνα. Στην διαστρόφη και στην υπερβολή — ως ποίμα — τώδ οικονομολογικού μπουρζουάδικου πνεύματος, αντιτάσσει τον φιλελευτερισμό του περιβαλλόμενο από την πνευματώδη ημυαγονία μιας πράξης «στο σφρολόπι», μίας πράξης που μπορεί εύκολα να συσχεθεί αφού προκαλεί τώ γέλιο. "Ετσι η δραματική σύγκρουση που κρύβεται κάτω από όλο τώ έργο του Μολιέρου, λαβαίνει χώραν άπάνω στον στίβο ενός διασκεδαστικού παιχνιδιού, έπιφανειακά μονάχα στατικό και συτηρητικό, και ουσιαστικά πάντοτε σέ βάρος τώ φευδαλμικού πνεύματος που αρχίζει να δείχνει έντονα τώ σημεία της παρακμής του, από την εποχή εκείνη, στη Γαλλία. Αυτή η διασάφηση, νομίζω πως έχει γεί αρκετά και τώ λόγια του Ρουσσώ που αναφέρει στο άρθρο του ο κ. Τερζάκης: «Συγκέντρωσε κάθε ενδιαφέρον πάνω στους κατεργαρέους, και γελοιοποίησε τούς τίμιους ανθρώπους». Σ' αυτή την παρεξήγηση της Μολιερικής ηθικής ήπανε άδύνατο να μην πέσει ο άνευροπόλος

ΤΟΥ Κ. Μ. Κ.

ΤΑ ΕΡΓΑ

Η τρίπρακτη κομωδία «Πανούργιος του Σκαπέν», ουντέθηκε στώ 1671, έλαβη δυό χρόνια πριν από τώ θάνατο τώδ μεγάλου κομωδιούργου, και έχει όλα τώ χαρίσματα της ώριμης έκπληκτικής μεγαλοφυίας του. Ο Σκαπέν δεν είναι τίποτε άλλο από ένας πανούργος «μεσάζων» κατάλληλος για τή διεκπεραίωση κάθε είδους δύσκολης υπόθεσης. "Έχει τώ μυατικό να βουλεύει και να βουλεύεται μέσα στους άχαριστους και τυραννικούς λαβύρινθους των κοινωνικών θεσμών, και τών κάθε λογής ανθρώπων άδυναμιών, πιστεών, έπιθών, άρετών και έλαττωμάτων. Τελικός σκοπός τώδ τώου είναι να φανεί σέ αξιο τέραμα κάθε δουλειά και βρωμοδουλειά που τώ αναθέτουν. Μά ο Μολιέρος, τή δράση του Σκαπέν, όπως κι' όλων των άλλων παραπλήσιων τύπων του, τή θέτει στην έξυπνότερη τώ καλού, και συγκρατημένη στην ύπηρεσία τώδ άληθινού έρωτα. "Η ύπηρεσία αυτή σέν επιθέεται κανέναν ηθικό περιορισμό άς προς τώ μέσο με τώ όποια τώ παρασχεθεί. "Αλλά κι' έδω ο Μολιέρος τή ανηθικότητα των μέσων τή μεταχειρίζεται σέ βάρος μονάχα ανθρώπων που είναι άηθικοί ή ψυχικά μανιακοί και διεφθαρμένοι. Και τώρ άς έρθουμε στην υπόθεση:

Οι δυό γέροι «Αρκάντο και Ζερόντ» έχουν ο καθένας από έναν γιά τώ να μω θυγατέρα. Τά δυό αδέρφια αγαπούν τ' άλλα δυό αδέρφια και θέλουν να ένωθούν. Τώ ίδιο έπιθυμούν κι' οι πατεράδες τους. Είδικώς όμως συνθήκες και παρεξήγησε κάνουν τούς πατεράδες και τούς γιούς να τωσώνονται, γιατί οι πατεράδες θαρούν πως τώ παιδιά τους κυνηγούν άλλες κοράδες, και τώ παιδιά τους, πάλι, θαρούν πως οι πατεράδες τους ζητούν να τούς έπιβάλλουν άλλες. Ο Σκαπέν μπαίνει στη μέση κι' αναλαβαίνει φυσικά τήν υπόθεση των έρωτευμένων. "Υστερα από μιά τρισχαριτωμένη δράση που δημιουργείται με κύριο θέμα της τή διασκεδαστική διασάφηση της στενοκαρδής και κακορίζικης συντηρητικότητας των γέρον, ο Σκαπέν καταφέρνει να πραγματοποιήσει αυτή τή ένωση. Τώ φινιέρωμα της αλήθειας τήν τελευταία στιγμή, μοιάζει σέν ένα ευσταθικό φλοδώρημα οίκτου μαζί και γενναιοφροσύνης που ο Μολιέρος προσφέρει στην μικροψυχία και τή μικροψυχία των γέρον, αφού πρώτα τή έκουρέλισσε και τήν στωικότητα άναπονήρωτα.

Τώ μονόπρακτο οι «Ψευτοσπουδαίες» είναι μιά σύτρυα των άπαιταχού της γής «σόνιπ» έξω από τώ δρόμο τώ χρόνου. Είναι τώ πρώτο έργο που έτόπωσε, και που παράσπασε μπροστά στην Αλλη τώδ Λουδοβίκου 14ου (1659). Στην εισαγωγή τώ βιβλίου του γράφει: «Κύριοι συγγραφείς και ήβη συνάδελφοι μου...» Οι «Ψευτοσπουδαίες» είναι μιά σαρκαστική φωνή αντίδρασης ενάντια στην πνευματική διαφθορά, σέν πηκισμό, στην παραμόρφωση της σκέψης, και σέ κάθε άλλη δεινοψυχη δεινότητα που είχε για κέντρο τής δράσης της τή σαλόνια των διαφόρων τιτλοτών τής εποχής τώου.

Η Μανταλένα (κ. Ε. Παπαδάκη) και η Κατερίνα (κ. Μ. Μυράτ) ή πρώτη κόρη τώδ κύρ Γιώργη (Τ. Αλεβινιώτη) κι' ή δεύτερη, άμφιά του, έχουν προσβληθεί από τήν άρρώστεια τώδ ψευτοσπουδαισμού των παριζιάκων πλούσιων σαλονιών. Δεν πίνουν νερό, αλλά «πίνουν» ένα έσωτερικό μπάνιο. Δεν κάθονται στις καρέκλες, αλλά στά «επαυθησία των ανιδιαιξένων». Δεν κυτάζονται σέν καθόψη, αλλά σέν «συμβουλον των χαϊφών». Οι άποηφο: γομπόλ Λά Γκοδύς (κ. Θ. Κωστόπουλος) και Ντω Κρουαζύ (κ. Α. Μαλλιαγρός), στην άπόγωση που δοκιμάζουν από τήν περιφρόνησή τους, σοφίζονται να τούς παίξουν μιά φάρσα. Μεταμφίζονται τούς υπήρτες τους ο ένας σέ μαρκήσιο

ντω Μασκαρίλλος (κ. Ν. Δεινός) κι' ο άλλος σέ υποκόμη γνι Ζοντελέ (Α. Άβδής) και τούς έξαποστέλλουν στις έξολλες από σνο μπωσικό πορετό έπίδοξες γυναίκες τους. Έκείνες φυσικά τούς υποδέχονται με έπιδοξισισμό. "Όμως άκριβώς πάνω σέ τεταίριο των έξεξητημένων τους διαχύσεων, τώ άρεντικά εσβαλλοντας ζεμισκαρώνουν τούς υπήρτες, γκρεμίζοντας τής ψευτοσπουδαίες από τώ ήλιθιο μεγαλειό τους.

ΣΚΗΝΟΘΕΣΙΑ — ΣΚΗΝΟΓΡΑΦΙΑ — ΚΟΣΤΟΥΜΙΑ

Τώ άνέπαυρα μίας Μολιερικής κομωδίας σέν τόπο μίας άντιμετώπιζει μεγαλόπρεπα προβλήματα από ού ένα Σαίξπηρ έργο. Αντίθετα από τόν Σαίξπηρ, τώ μπορεί να παίχτει από ένα σάετρο που δεν έχει άδικα άποκροστωλλωμένη μιά όλη τώ ερμηνητική παρόδοξη βασισμένη στις άγνες πρώτες ύλες των λαϊκών καλλιτεχνικών στοιχείων τώ τόπου τώ, ο Μολιέρος γιά ν' αποδοθεί ίκανοποιητικά και πλήρως τώδ αυτό τώ έργο, ή έπίδοξη που κρησθητικά διά μέσου των απλών ματιών τώδ λαού. "Η ανάγκη αυτή γίνεται έπισηματικότερη στην περίπτωση τώδ «Σκαπέν». «Πιά είναι — μής λέγει ο Ζακ Κοτώ προλογίζοντας αυτό τώ έργο, ή έπίδοξη που κρησθει ν' αναζητήσει ο συγγραφέας κομωδιών; Τώδ διασημικό σωματικό ποδ τόν οδηγεί σέ έλλειπτιμους άκατομήτους; Τής άριστοκρατικής ή της ύποπθ-μένης τώους κοινωνίας, που τόν κερφαίνει σέ μιά μανέρα; ή τήν έπίδραση τής μάζας, που τώ ζητεί ν' άπλοποιηται χονφραίνοντας; Έστώ λίγο τή γραμμή τώ, κερδίζοντας θμός σέ δράση ό,τ είναι σ' άνώφελη υνελικα τώ; "Ας τήν κατακρίνουμε τόν Μολιέρο που σάσθηκε φίλος τώδ λαού. Ο λαός, έδω και τρεις αιώνες, άναποκρίνεται στή φιλική τώου. Τους άκροαμένους και τούς μίμους από τούς όποιους άντλησε όλα τώ χαρίσματα τής λαϊκής ζωντανίας τώδ έργου τώου, και τώ βασικό μυατικό τής έπιτυχίας τώου, τέν τούς περιφρονεί ως τώ τέλος τώδ τώου τώ, μιά άντιθετα, τούς παρακαρθεύει, τούς έκτιμά, τούς αναγνωρίζει και τούς σέβεται. Αυτό τώ σεβασμό είναι ύποκροαμένους να σβαπται άπαραίτητα κι' ο σκηνοθέτης των Μολιερικών έργων.

"Αν από τήν παράσταση τώδ κ. Λατοσκή έλειψεν ή σύμψηση προς

“ΟΙ ΠΑΝΟΥΡΓΙΕΣ ΤΟΥ ΣΚΑΠΕΝ, ΚΑΙ “ΟΙ ΨΕΥΤΟΣΠΟΥΔΑΙΕΣ”

(ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΑΠΟ ΤΗ ΣΕΛΙΔΑ 91)

τά παραπάνω σκηνοθετική έπιτοπεία, αυτό χροστιέται στο ότι ή διά μέσου των λαϊκών ματιών αυτή έπιτοπεία, λείπει δυστυχώς όλότελα από το θέατρο μας, που περνά και θα περνά, ποιός ξέρει ως ποτέ ακόμα, όλες τις μιμητικές καλλιτικές άφρώστες της παιδικής ήλικίας του. Μιάς που ή θραυλική «κοιμήφότηας» και ή «μουσική εύρυθμία» πιστεύουμε πως πρέπει νακα καθαρά «Γαλατικές» (!) για να πετύχει ένα Μολιερικό έργο, (τί γιγάντια παρεξήγηση!) και μιάς που επί τέλους οι «επιτόπτες» αυτές δέν μπορούμε να γίνουμ σάκα και αίμα μας, αλλά παύρουν άναγκαστικά τή μορφή μιάς νεκρής μιμησης, το καλύτερο είναι ώστου κάποτε βρούμε τους «εαυτούς μας, κάθε φορά που άνεβάσουμε Μολιέρο, να συγκεντρώουμε δηλ μας τήν προσπάθεια στην στυλιζαρισμένη έξαρση του ρεαλιστικού λόγου, στο τόνισμά του με γραμμές άδρες, ξεκάθαρες και ζωντανές. Με δυο λόγια: στην καθαρή δράση. “Αν τήν σίμηματική άκόμα για μιάς κομάντια ντά έβστε, που έχουν για βόση τους οι «Πανουργίες», δέν έτολήσαμε να τήν άντικρούουμε και να τήν έκφράσουμε στήριζόμενοι και δημιουργώντας άπάνω στις βραικές αλήθειες του δικού μας λαϊκού Καραγκιόζη, θάπρεπε τουλάχιστον ν’ άπαυλάσουμε τήν παράστασή μας από κάθε περιττό σκηνογραφικό φόρτο, να πραγματοποιήσουμε τήν άφάριση κάθε πραγματικό δικού — άνίπαρκοτο άλλωστε στο Μολιερικό έργο — μικραίνοντας σύγχρονα το σκημικό χώρο μας, κι έξαιανίζοντας τέλος κάθε νατουραλιστικό παραστατικό στοιχείο που ή παρουσία του βεβηλώνει το στέρεο, καθάριο, κι’ άύθιπαρκο οικοδόμημα του Μολιερικού έργου.

“Έγινε τίποτε άπ’ όλ’ αυτά τα παραπάνω κατά τήν τελευταία Μολιερική διδασκαλία του κρατικού μας θεάτρου; “Έγινε ένα μέρος μονάχα, μιά άρκετά σημαντικό. Και για ναμα συγκεκριμένος: “Έγινε στο κεφάλαιο που άφορά τήν έξαρση τής δράσης και του καθαρού λόγου και έγινε — ευτυχώς — σε βάρος τής «Γαλατικής ευγένειας και τής Γαλατικής μουσικής εύρυθμίας». Θα δυσκολεύουμια ν’ άνακαλώμω τή συγκεκριμένη σκηνοθετική γραμμή που άκολούθησε ό κ. Μασσαύκης στα δυο αυτά διάφορου τύπου Μολιερικά έργα που έκστηροθήτησε. Δέ δυσκολεύουμια ώστου να μολογήσω πως μιάς έδωσε μιά παράσταση ζωντανή και άρκετά μπριόζικη. Μιά παράσταση που ή έπιτυχία τής είναι δημιούργημα ένστικτικής παρόρμησης κι’ όχι διανοητικής σύλληψης. Τόσο το καλύτερο για τήν περίπτωση και για το άνώριμο άκόμα θέατρο μας. “Ένα μεγάλο μέρος από τα προσόντα τής σχετικής έπιτυχίας τής τελευταίας Μολιερικής πρεμιέρας είμασπε άποχρεωμένοι να το καταλογίσουμε και στην ευσυνείδητη φανατική πρωτοβουλία των ήθοποιών που άναζήτη-

σαν και πέτυχαν να δώσουν έν μέρος μιά ζωντανότερη και άρκετά σχηματοποιημένη έκφραση στο λόγο και στην κίνησή τους. “Η προσπάθειά τους αυτή τιμά τήν επαγγελματική τους συνείδηση και το ταλέντο τους. “Ο ρυθμός και των δυο έργων στάθηκε άπρόσκοπτα γαργός και ή κίνηση μέσα στην άνοικονόμητη σκημική άπλοχωρία του «Σκαπέν», ίκανοποιητική. Οι «Ψευτοσπουδαίες» είχαν άκόμα καλύτερη σκηνοθετική τύχη. Πιο σημαζέμενο σαν έργο και πιο τυχερό σε διανομή ρόλων, άποδόθηκε με περισσότερη ένση και μάλιστα με μιάν άποκριτική άμοιόγεια ζήλευτη. Το ναμπουτάρμα ενός σκηνοθέτη είναι ύπόθεση σοβαρή, και γίνεται άληθινό τάλημα όταν ό σκηνοθέτης αυτός ναμπουτάρει με Μολιέρο. “Έτσι ή σχετική έπιτυχία τής Μολιερικής βραδείας, παίρνει τή σημασία άλλου. “Ύστερα από τον «Αρχοντοχωριάτη» που είχε τήν άνώτερη σφραγίδα μιάς πρωσοκόπτητας σαν του Φώτου Πολίτη, ό «Σκαπέν» και οι «Ψευτοσπουδαίες» είναι δίχως άλλο ή καλύτερη Μολιερική παράσταση του κρατικού μας θεάτρου.

Γιά ένότητα σκημικού και σκηνοθεσίας δέν μπορεί φυσικά να γίνει λόγος. Τάχα, ό σκηνοθέτης έξήτησε από τον σκηνογράφο για τον «Σκαπέν» αυτό το ζωγραφικό... Νασημαδικό τοπείο με τα ζαχαρένια χρώματα; Λένε πως στο Παρίσι ό Κοπά άνεβασε τήν κομωδιόν αυτή άπάνω σ’ ένα έπίπεδο όπως τα «ριγκ» τής πυγμαχίας, αφαιρώντας κάθε ντεκόρ και κάθε άλλη σκηνογραφική ένόχληση. “Έδώ ό λόγος δέν έχει φαίνεται καλύτερη θέση τόσο ώστε νακασπε σε θέση να τον άπαυλάσουμε από τα βοηθήματα εκείνα που τόν... ένοχλούν. Πιο τυχερό στάθηκε το σκημικό στις «Ψευτοσπουδαίες». “Ο σκηνογράφος και ό κοσμημέ μιάς έδωσαν μιάν άτιμόσφαιρα λουδοβίκου θεατρού πέμπτου κι’ όχι δέκατου τέταρτου. Δέν ξέρω γιατί έγινε αυτή ή προτίμηση μιάς που το δλο πνεύμα τής σκηνοθεσίας δέν έδειξε κομμά ρηξικέλευθη τάση σε κανέναν άλλο τομείο. Τα κοστούμα του κ. Φωκά με πολύ γούστο και για πρώτη ίσως φορά με μιάν άξιοσημειωτή φαντασία στη σύθεση τους και στο χρώμα τους. “Η έπίδραση του πέραματος από τήν έλληνική σκημή του κ. Ν. Κατζηκυριάκου έχει προσφέρει άναμφισβήτητα τις ύπηρεσίες ενός μαθήματος άνώτερης οίσθητικής.

ΟΙ ΜΕΤΑΦΡΑΣΕΙΣ

Οι μεταφράσεις του κ. Φ. Κόνταγλου (Σκαπέν) και του κ. Β. (Ψευτοσπουδαίες) πολύ καλές. “Ιδιαίτερα ή δεύτερη έχει διατηρήσει δηλ τή ζωντάνια κι’ δηλ τήν πλαστική εύφράδεια του Μολιερικού λόγου, που ή μεταφορά του στη γλώσσα μας είναι έξαιρετικά δύσκολη, σχεδόν προβληματική. “Η μεταφράση των «Ψευτοσπουδαίων», είναι ένα άποχτημα για το έλληνικό θέατρο.

Μ. Κ.

(ΣΤΟ ΕΠΟΜΕΝΟ: Η ΥΠΟΚΡΙΣΗ)